

Examenverslag van geschiedenis vwo, eerste tijdvak (2023)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op [info@sslleiden.nl](mailto:info@sslleiden.nl).

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

| opgave                 | vraag | aantal punten | categorie vraag |   |
|------------------------|-------|---------------|-----------------|---|
| Door de tijd heen      | 1     | 2             | II              | toelichting categorie keuze:<br>Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Door kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen (of die je kon linken aan een stuk uitleg of kenmerkend aspect), kon je bepalen waar in de geschiedenis de gebeurtenissen plaatsvonden. Dit kon je doen aan de hand van het stappenplan 'Chronologievragen' (behandeld in het avondprogramma). De volgende kernwoorden had je bijvoorbeeld kunnen onderstrepen: (1) 'Gouden Eeuw', (2) 'Romeinse provincie', (3): 'Franse Revolutie', (4): 'Italiaanse stadsstaat / 50 florijnen', (5): 'Ontdekking van Amerika', (6): 'Bevolking tot het christendom te bekeren'. |
| Prehistorie en oudheid | 2     | 3             | III             | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Grieken en Romeinen' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) wordt uitgelegd dat in Griekenland de democratie ontstaat. De extra denkstap die je hier kon maken was dat het doden van deze alleenheerser bijdroeg aan het ontstaan van de democratie, en dat daarmee de burgers Harmodios en Aristogeiton als helden zouden moeten worden vereerd. Voor het tweede deel van de vraag kon je de extra denkstap maken dat het laten doen van offers bij deze beelden ertoe zou leiden dat de stadsburgers extra zouden stilstaan bij de waarde van deze democratie.                       |
|                        | 3     | 2             | II              | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Grieken en Romeinen' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) wordt uitgelegd dat de Romeinen Griekenland innamen, waardoor een Grieks-Romeinse cultuur ontstaat. Ook wordt daarin besproken dat deze cultuur zich verspreidt zodra het Romeinse imperium groeit. Deze beide gegevens, en bijbehorende kenmerkende aspecten, kon je koppelen aan het klassieke beeldje, waarvan vele kopieën zijn gemaakt om door heel het imperium verspreid te worden.  |
|                        | 4     | 1             | II              | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Grieken en Romeinen' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) wordt benoemd dat er tijdens het Romeinse rijk keizers aan de macht waren. Dat kon je koppelen aan de munt waarop Karel de Grote als Romeinse keizer wordt afgebeeld. Zo kon je politieke continuïteit aantonen.  |
|                        |       | 2             | III             | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Voor het tweede deel van de vraag kon je de extra denkstap maken dat Karel de Grote door de munt zou willen laten zien dat hij ook voor een groot en machtig rijk zou willen zorgen / een machtig leider is. Voor het laatste deel van de vraag kon je de kennis gebruiken uit het filmpje 'Middeleeuwen'. Hierin werd besproken dat het christendom heel belangrijk was tijdens de middeleeuwen. De extra denkstap die je voor deze vraag kon maken was dat het afdrucken van een christelijke kerk op de achterkant van de munt de eenheid in geloof zou benadrukken en versterken.                               |

|                   |    |   |     |   |
|-------------------|----|---|-----|---|
|                   | 5  | 3 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Middeleeuwen' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) is het feodale stelsel besproken. Dit kon je koppelen aan het gegeven dat de paus de leenmannen van de graaf belooft hen te ontdoen aan hun verplichtingen richting de graaf. Ook is in dit filmpje besproken dat in de late middeleeuwen het christendom zich verspreidde door kruistochten. Dit kon je koppelen aan de strijd die beschreven wordt in de bron.   |
|                   | 6  | 3 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Bronnen beoordelen' in het avondprogramma hebben we een aantal argumenten vastgesteld die je kunt gebruiken om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van een bron. Het argument 'de schrijver geeft een eenzijdig beeld' kan hier gekoppeld worden aan de bron, waarin duidelijk wordt dat Jako van Vitry zelf een voorstander is van de beweging van de begijnen.   |
|                   | 7  | 2 | III | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Het begin van de steden' bespraken we de patriciërs, en dat zij rijke bestuurders waren die wilden worden opgenomen in de adelstand. De extra denkstap die je kon maken was bedenken dat deze rijke burgers door middel van hun kleding hun macht en status wilden laten zien. De tweede extra denkstap die je kon maken was dat Johanna hier niet van gediend zou zijn, omdat zij als adel zou vinden dat de macht bij de adel hoorde te blijven, en dat alleen de adel recht zou hebben op een dergelijke luxe levensstijl.   |
| Vroegmoderne tijd | 8  | 4 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Dat de protestantse reformatie voortkomt uit kritiek op de katholieke kerk is behandeld in de uitleg '16e eeuw'. Dat deze kritiek onder andere draait om aflatenhandel is tijdens de cursus niet behandeld, maar door de vaardigheid tekstverklaren toe te passen op deze bron kon je wel achterhalen dat de katholieke kerk zich verdedigt tegen kritiek over aflaten. Met de algemene vaardigheid tekstverklaren kon je vervolgens uit deze bron halen hoe de katholieke kerk de reformatie / de kritiek wilde tegengaan. Aan de ene kant door te beloven dat iedereen die kritiek uit in de ban zal worden gedaan, en aan de andere kant door te beloven om misstanden te corrigeren. |
|                   | 9  | 3 | III | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Gouden Eeuw' bespraken we het binnenlandse conflict tussen de staatsgezinden en oranjegezinden, en dat de oranjegezinden een stadhouder aan het hoofd wilden hebben. De extra denkstap voor het laatste punt was dat de regenten uit het stadsbestuur steeds meer macht naar zich toe zouden willen trekken.  |
|                   | 10 | 3 | I   | Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Voor deze vraag kon je je algemene redeneervaardigheden gebruiken. In de bron valt te zien dat de bezoekers van het koffiehuis pamfletten en kranten lezen. Je kon redeneren dat deze pamfletten potentieel politieke ideeën zouden kunnen bevatten. Je kon redeneren dat een vorst hier niet over te spreken zou zijn uit angst voor kritiek over zijn bestuur.   |
|                   | 11 | 3 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Monarchie tijdens de Verlichting' bespraken we dat absoluut vorsten hun macht verantwoordde door middel van het 'droit divin' (A). Dit kon je koppelen aan de beschrijving (B), waarin je leest dat de macht vanuit de hemel een vorst niet in staat stelt iemand direct te genezen. In het subblok 'De wetenschappelijke revolutie' bespraken we de definitie van het rationalisme (A), het tot kennis komen door te redeneren. Dit kon je koppelen aan de redenering (B), omdat hiermee wordt opgeroepen om logisch na te denken over de bewering dat vorsten in staat waren door middel van een aanraking iemand te genezen.  |

|                   |    |   |     |   |
|-------------------|----|---|-----|---|
| Door de tijd heen | 12 | 2 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Door kernwoorden aan te strepen die in de uitleg voorkwamen (of die je kon linken aan een stuk uitleg of kenmerkend aspect), kon je bepalen waar in de geschiedenis de gebeurtenissen plaatsvonden. Dit kon je doen aan de hand van het stappenplan 'Chronologievragen' (behandeld in het avondprogramma). De volgende kernwoorden had je bijvoorbeeld kunnen onderstrepen: (1) 'Regenten', (2) 'Eerste spoorlijnen', (3): 'Hanzewegen', (4): 'Napoleon Bonaparte', (5): 'Atrecht', (6): 'Philips II'. |
|                   | 13 | 3 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Restauratie' bespraken we de twee doelen van de restauratie, waarvan een het 'herstellen van monarchieën / koningshuizen' was. Dit kon je koppelen aan de bepaling dat België een monarchie zou moeten worden. In het subblok '19e eeuw' bespraken we dat België zich in 1830 losmaakte van Nederland, wat je kon koppelen aan het gegeven dat het Nederlandse koningshuis geen macht meer zou mogen hebben in België.   |
| Moderne tijd      | 14 | 1 | IV  | Niet voorgekomen op de cursus: Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden moest je weten dat het feminisme in de 19e eeuw zich voornamelijk richtte op de welgestelde klasse / de bourgeoisie. Dit is niet behandeld tijdens de cursus omdat het valt onder de grotebakstof.   |
|                   |    | 1 | III | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok '19e eeuw' is besproken dat het socialisme streefde naar meer gelijkheid voor arbeiders. De extra denkstap die je kon maken was dat 'Die Gleichheit' specifiek vrouwelijke arbeiders aanspreekt, en dat daarmee dus een socialistische koersverandering wordt bevorderd.   |
|                   | 15 | 2 | III | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Qing-China' bespraken we dat buitenlandse invloeden meer invloed kregen door middel van de ongelijke verdragen. De extra denkstap die je hier kon maken was dat de Chinese bevolking de Chinese keizer bekritiseerde dat deze invloed niet werd tegengaan.  |
|                   |    | 1 | IV  | Niet voorgekomen op de cursus: Voor het tweede deel van de vraag, over waarom deze prent gepubliceerd kon worden in Hong Kong, kon je de kennis gebruiken dat de keizer in Hong Kong geen invloed had. Hoewel in de cursus is besproken dat buitenlandse mogendheden meer invloed krijgen in Hong Kong na de opiumoorlogen, is er niet expliciet behandeld dat Hong Kong al volledig in handen van Groot-Brittannië komt in deze tijd.  |

|    |   |     |  |
|----|---|-----|--|
| 16 | 3 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Voor deze vraag kon je gebruikmaken van de uitleg 'Bronnen beoordelen' (behandeld in het avondprogramma). Tijdens deze uitleg hebben we een aantal argumenten vastgesteld die je kunt gebruiken om iets te zeggen over de betrouwbaarheid van een bron (A). Het argument 'de maker je ergens van wil overtuigen' kan hier gekoppeld worden aan de bron (B), waarin wordt beschreven hoe de weduwe Elize van Moltke het optreden van haar overleden man verdedigt. Hieruit kon je opmaken dat de bron minder betrouwbaar was, omdat het beeld dat Eliza van Moltke schetste over het Duitse leger waarschijnlijk positiever was dan terecht was. De dolkstootlegende is besproken in het subblok 'Wereldoorlogen'. Daar hebben we besproken dat de Weimarregering de schuld kreeg dat de oorlog is verloren. Je kon aan de hand van de beschrijving van Eliza, over het falen van de legerleiding, redeneren dat de beschrijving gebruikt zou kunnen worden door tegenstanders van de dolkstootlegende, omdat met deze beschrijving de schuld verschoven wordt naar de legerleiding in plaats van de Weimarregering. |
| 17 | 4 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De definitie van een totalitaire samenleving is besproken in het subblok 'Wereldoorlogen'. De definitie 'De staat heeft controle over al het denken en doen van de samenleving' kon je koppelen aan de bron, omdat je leest dat de staat precies controleert wat er in de krant komt te staan. Ook het doel van Hitler, om Duitstalige gebieden aan te laten sluiten bij Duitsland (waaronder Sudetenland) is besproken in dit subblok. Door de vaardigheid tekstverklaren toe te passen kon je uit de bron halen dat 'het vreedzaam samenleven van Duitsers met andere bevolkingsgroepen in een staat onmogelijk is', waarmee wordt geïmpliceerd dat er een oorlog nodig zou zijn om de Sudeten-Duitsers te beschermen.  |
| 18 | 3 | III | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'Multiculturele samenleving' van de uitleg '1945-heden' (te vinden als filmpje bij de voorbereidende opgaven) wordt uitgelegd dat er na de Tweede Wereldoorlog sprake was van groeiend verzet, en uiteindelijk dekolonisatie in de Nederlandse koloniën. De extra denkstap die je voor deze vraag kon zetten was dat het Nederlandse leger niet zou willen dat er thuis werd gezien dat het Nederlandse leger hard optrad in de koloniën, of dat het thuisfront zich zorgen zou maken om de Nederlandse soldaten in de koloniën. Voor het tweede deel van de vraag kon je gebruik maken van de argumenten voor betrouwbaarheid die zijn besproken tijdens de uitleg 'Bronnen Beoordelen' in het avondprogramma. Zo had je het argument kunnen gebruiken dat Hugo Wilmar met de foto wilde laten zien hoe het er echt aan toe ging in Indonesië.   |
| 19 | 2 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'Ontstaan BRD en DDR' is besproken dat de Stasi / Staatssicherheidsdienst zijn controle op de bevolking vergrootte. Dit kon je koppelen aan het eerste gegeven, waaruit blijkt dat de Stasi controle uitoefent over welke burgers in Oost-Berlijn wel hun familie zou kunnen laten overkomen. Ook is in dit subblok besproken dat de BRD de DDR niet erkende. Dit past bij het tweede gegeven, waaruit blijkt dat de BRD niet wil spreken over een internationaal verdrag.   |
| 20 | 2 | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'De Koude Oorlog' zijn de spanningen tussen het communisme en het kapitalisme besproken. Met het gegeven dat er angst bestond voor het verspreiden van het communistische gedachtegoed in het westen had je de mening van de maker uit de prent kunnen halen dat de 'communistische sprookjes' nu onder het volk konden worden verspreid door zendtijd te verlenen aan de CPN. Deze visie en bijpassende bronverwijzingen had je kunnen bepalen door het 'Stappenplan Prenten' te gebruiken.   |

|  |    |    |     |   |
|--|----|----|-----|---|
|  | 21 | 2  | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'De Hereniging van Duitsland' is de detente besproken, waarin werd toegelicht dat de detente een periode van ontspanning tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten betekende. Dit had je kunnen koppelen aan het gegeven dat de CPN daarom ook in Nederland meer ruimte kreeg om zijn ideeën te verspreiden.   |
|  |    | 2  | IV  | Niet voorgekomen op de cursus: Hoewel er in het filmpje '1945-heden' de opkomst van jeugdculturen wordt besproken, wordt tijdens de uitleg niet expliciet gezegd dat dit leidde tot een verandering in het denken over autoriteit, en dat inmenging van de autoriteiten in bijvoorbeeld de zendtijd voor politieke partijen minder zou worden geaccepteerd. Dit is niet besproken omdat het valt onder de grotebakstof.   |
|  | 22 | 4  | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'China wordt grootmacht' is de Culturele Revolutie besproken. Daar hebben we besproken dat Mao een beweging tegen tradities en buitenlandse invloeden begint, en dat er een persoonscultus rondom Mao wordt gecreëerd. Twee van deze kenmerken had je kunnen koppelen aan de bron   |
|  | 23 | 3  | III | Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In het subblok 'China wordt grootmacht' is de breuk met de Sovjet-Unie besproken. De extra denkstap die je kon maken was dat China zich na die breuk negatief zou uitlaten over de Sovjet-Unie. Dit kon je koppelen aan de bron door te verwijzen naar hoe gewelddadig de Sovjet-Unie te werk ging, of dat China vasthield aan zijn eigen Maoïstische ideologie. Voor het tweede deel van de vraag kon je gebruik maken van je kennis dat de DDR tot het einde van de Koude Oorlog tot de invloedssfeer van de Sovjet-Unie behoort. De extra denkstap die je kon maken was dat kritiek op de Sovjet-Unie in de DDR dus niet getolereerd zou worden. |
|  | 24 | 3  | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het subblok 'China wordt grootmacht' is besproken dat onder de regering van Jiang Zemin China een economische wereldmacht wordt door de overgang naar het kapitalisme, maar dat er nog altijd sprake is van ondemocratisch communisme. Dit kon je koppelen aan de uitspraak, omdat het Jiang Zeming spreekt over een ontwikkeling en politieke stabiliteit.   |
|  | 25 | 3  | II  | Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Voor deze vraag kon je voor het eerste deel van de vraag gebruik maken van de kennis uit het subblok '19e eeuw', over de opkomst van het nationalisme. Voor het tweede deel kon je gebruik maken van de kennis uit het subblok 'Wereldoorlogen', waarin werd besproken dat Duitsland Polen binnenviel. Voor het derde deel kon je gebruik maken van de kennis uit de uitleg '1945-heden', waarin de cultureel-maatschappelijke veranderingen van de tweede helft van de 20e eeuw worden besproken.   |
|  |    | 72 |     |   |

*verdeling per categorie:*

| categorie | aantal punten | percentage |
|-----------|---------------|------------|
| I         | 3             | 4%         |
| II        | 46            | 64%        |
| III       | 19            | 26%        |
| IV        | 4             | 6%         |
|           | 72            | 100%       |

*In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?*

Dit gold voor: 94% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

## **Bijlage 1: Toelichting categorieën**

### **Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden**

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

### **Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag**

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

### **Categorie III: een-stapje-extra-vraag**

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

### **Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus**

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.